

Міністерство охорони здоров'я України
Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

БУКОВИНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ВІСНИК

Український науково-практичний журнал

Заснований у лютому 1997 року

Видається 4 рази на рік

Включений до Ulrichweb^{TM} Global Serials Directory, наукометричних і спеціалізованих баз даних Google Scholar (США), Index Copernicus International (Польща), Scientific Indexing Services (США), Infobase Index (Індія), НБУ ім. Вернадського, "Джерело" та до бази даних Всеросійського інституту наукової і технічної інформації Російської академії наук

ТОМ 21, № 1 (81)

2017

Редакційна колегія:

головний редактор Т.М. Бойчук,

Л.О. Безруков, О.Б. Беліков, О.І. Волошин, І.І. Заморський,
О.І. Іващук (заступник редактора), Т.О. Ілащук, А.Г. Іфтодій,
І.Ф. Мецишен, В.П. Польовий, Р.В. Сенютович, І.Й. Сидорчук,
В.К. Тащук (відповідальний секретар), С.С. Ткачук,
О.І. Федів (відповідальний секретар)

Наукові рецензенти:

проф. О.І. Волошин, проф. А.Г. Іфтодій, проф. І.Й. Сидорчук

Чернівці: БДМУ, 2017

Бібліотека
БДМУ

Редакційна рада:

К.М. Амосова (Київ), В.В. Бойко (Харків), А.І. Гоженко (Одеса),

В.М. Запорожан (Одеса),

В.М. Коваленко (Київ), З.М. Митник (Київ),

В.І. Паньків (Київ), В.П. Черних (Харків),

Герхард Дамман (Швейцарія)

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет
рішенням вченої ради Вищого державного навчального закладу України

«Буковинський державний медичний університет»

(протокол № 8 від 23 лютого 2017 року)

Буковинський медичний вісник

(Бук. мед. вісник) –

науково-практичний журнал,

що рецензується

Bukovinian Medical Herald

(Buk. Med. Herald)

Заснований у лютому 1997 р.

Видається 4 рази на рік

Founded in February, 1997

Published four times annually

Мова видання: українська,

російська, англійська

Сфера розповсюдження
загальнодержавна, зарубіжна

Свідоцтво про державну

реєстрацію:

серія КВ №15684-4156 ПР

від 21.09.2009

Наказом

Міністерства освіти і науки України

від 06 листопада 2014 року № 1279

журнал

“Буковинський медичний вісник”

включено до

Переліку наукових фахових

видань України

Адреса редакції: 58002, Чернівці,

пл. Театральна, 2

Тел.: (0372) 55-37-54,

52-40-78

Факс: (0372) 55-37-54

e-mail: bmvd@bsmu.edu.ua

Адреса електронної версії

журналу в Internet:

<http://www.bsmu.edu.ua>

Секретар редакції

І.І. Павлунік

Тел.: (0372) 52-40-78

УДК 616.31-07-08.039.57+616.314-76]-057.36

*К.Є. Науменко, О.Б. Беліков***РОЗПОВСЮДЖЕНІСТЬ ОСНОВНИХ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ТА ПОТРЕБА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ОРТОПЕДИЧНОМУ ЛІКУВАННІ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)**

Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

Резюме. З метою з'ясування стоматологічної захворюваності органів ротової порожнини у військовослужбовців різних родів військ Збройних Сил проведений аналітичний огляд літератури. Висвітлені питання актуальності проблеми, необхідності вивчення особливостей клініки, діагностики, лікування та профілактики стоматологічних захворювань у цієї

категорії з урахуванням умов та специфіки їх професійної діяльності. Доведена необхідність визначення потреби в ортопедичному лікуванні.

Ключові слова: стоматологічна захворюваність, військовослужбовці, потреба в ортопедичному лікуванні.

Стоматологічні захворювання відносяться до числа найбільш розповсюджених захворювань людини. Численними науковими дослідженнями доведена їх значна поширеність, яка сягає 95-100 % серед усього населення [15, 18] із стійкою тенденцією до погіршення стоматологічного статусу.

У даний час зберігає свою актуальність проблема надання всіх видів амбулаторної стоматологічної допомоги різним групам населення, у тому числі військовослужбовцям.

Доведено, що професійні шкідливості, медико-біологічні та соціально-гігієнічні фактори, особистісна мотивація, екологічна ситуація, часто недостатній рівень надання стоматологічної допомоги, суттєво впливають на динаміку і структуру захворюваності серед військовослужбовців, у тому числі стоматологічної.

Розповсюдженість і тяжкість захворювань зубів та органів ротової порожнини знаходяться в прямій залежності від рівня надання стоматологічної допомоги. Специфічні умови життя і бойової діяльності особового складу Збройних Сил, пов'язані з особливостями військової професії, мають вплив на перебіг патологічних процесів зубощелепного апарату, потребують відповідних методів профілактики та лікування [9, 13, 15, 17]. Захворювання зубів та запальні процеси в ділянці періапикальних тканин призводять до появи і розвитку ускладнень з боку внутрішніх органів і систем, які впливають на загальний стан організму та, що особливо важливо, знижують бойову та трудову здатність військовослужбовців.

Згідно з прогнозом ВООЗ, у державах із перехідною економікою, до яких відноситься й Україна, у найближчі 10-15 років очікується подальше зростання захворюваності на найбільш поширені хвороби органів ротової порожнини – карієс з його ускладненнями та захворювання тканин пародонта. Хвороби органів ротової порожнини в структурі загальної захворюваності серед військовослужбовців строкової служби Міністерства оборони України становлять 21,3 %, а серед кадрових військових – 53,9 % [2, 5].

Це стало наслідком суттєвих організаційних недоліків у системі надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України, охорони здоров'я України, у результаті чого 79,1 % призовників потребують санації ротової порожнини, 15,8 % – видалення зубів, 19,7 % – протезування. Вже 38,6 % молодих солдатів мають патологію тканин пародонта [2, 5, 6, 10].

Результати епідеміологічних досліджень різних категорій військовослужбовців виявили серед них зростання захворюваності органів ротової порожнини. Поширеність гінгівіту і пародонтиту серед особового складу різних родів військ може варіювати від 60,2 до 97,4 %, що залежить від різних факторів (проживання в екологічно несприятливих районах, недостатній рівень гігієнічного виховання, відсутність адекватної стоматологічної допомоги) [1, 4, 8].

Але, на жаль, дослідженням стоматологічної захворюваності серед молодих військовослужбовців, у тому числі строкової служби, не приділяється належної уваги і вони є поодинокими [7, 11]. Автори підкреслюють високий рівень їх стоматологічної захворюваності та потребу в стоматологічній допомозі. Значний інтерес викликають питання організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям.

Потреба військовослужбовців строкової служби в ортопедичній стоматологічній допомозі і різних конструкціях зубних протезів розглядається в багатьох роботах. Істотний інтерес за останні роки з боку дослідників проявився до вдосконалення стоматологічної допомоги призовникам [11, 16].

Питання вивчення стоматологічного статусу військовослужбовців різного віку, що проходять службу в різних родах військ, наведені в роботах [11, 12, 14].

У дослідженнях Borhan Jasmin та Nasruddin Jaafar було обстежено 284 військові суб'єкти Малайзійської Армії віком від 20-50 років (середній вік = 32,2) та встановлено, що поширеність карієсу зубів була дуже високою (97,2 %) [18]. Майже всі (98,2 %) учасники заявили, що вони чистять зуби принаймні один

раз на день і більше, 80 % заявили, що використовують фтормісні зубні пастки. Проте далеко не всі учасники використовують зубну нитку регулярно (11,3 %), а більшість з них (60,2 %) навіть не знали про зубну нитку. Більше 70 % учасників є курцями, при цьому 56,7 % курять менш ніж одну пачку (пачка з 14 цигарками) на добу і 14,1 % викурюють більше, ніж одну пачку на день. Тільки 13,7 % учасників регулярно відвідували стоматолога. Більшість (86,3 %) зверталися до стоматолога, тільки коли вони мали стоматологічні проблеми. Найбільш поширеними причинами звернення за стоматологічною допомогою були видалення зубів (29,6 %), зубний біль (18,7 %) і пломбування (15,1 %). Профілактичні відвідування стоматолога, такі, як стоматологічне обстеження (19,7 %) і чистка зубів (7,7 %) були не дуже частими [18].

Поширеність карієсу зубів серед солдатів Малайзійської Територіальної Армії виявилася надзвичайно високою – 97,2 % (КПВ = 8,15). Інше дослідження, проведене серед солдатів піхотного батальйону виявило, що поширеність карієсу зубів була тільки 79,8 % (КПВ=4,1) (Wahid, 2008), у той час як дослідження, проведене серед спецназівців у Terendak Camp (Малакка, Малайзія) встановили, що поширеність карієсу становила 87,2 % (індекс КПВ=5,6) [18].

Дослідження, проведені серед особового складу армії Австралії засвідчили, що поширеність карієсу становить 84,8 %, у той час як КПВ коливалося від 3,6 до 9,0 [21, 22]. Інше дослідження серед Австралійської армії новобранців виявило, що поширеність карієсу була 73,8 % (КПВ від 2,43 до 10,77). Більш недавнє дослідження за участю 1084 новобранців Австралійської армії показало, що показник КПВ за віковою групою від 17 до 35 років сягає від 3,16 до 7,11 [21].

Вивчення здоров'я порожнини рота новобранців Хорватських армій виявили, що показник КПВ був 7,32 (Badel та ін., 2009). Інше дослідження показало, що поширеність карієсу становила 97,4 % (КПВ = 7,76) (Badel та ін., 2003). Обстеження призовників і професіоналів у Хорватській армії виявили незадовільний стан зубів, і показало, що поширеність карієсу зубів була 98,5 % [18, 23].

Серед ізраїльських військовослужбовців показник КПВ становив 11,66. Шкідливою звичкою серед військовослужбовців було куріння. Це дослідження підтвердило, що більшість з них (70,8 %) є курцями і 14,1 % курили більше однієї пачки на день. Це можна порівняти з поширеністю куріння 85 % серед піхотинців. Для порівняння, звичка куріння серед військовослужбовців не сильно відрізняється від інших країн. Також з'ясовано, що третина військовослужбовців армії теж мали шкідливу звичку куріння [12, 19, 20].

Інше опитування, проведене серед екіпажу з двох атомних підводних човнів Trident у Великобританії, виявило, що 32 % назвали себе курцями.

Інші дослідження повідомили, що серед литовських новобранців армії курцями були 70 % військових та 62,7 % серед хорватських військових.

Ці дослідження показали, що регулярне стоматологічне обстеження не є нормою серед піхотинців. Тільки 13,7 % припадає на регулярні профілактичні огляди, хоч вони і є безкоштовними. Більшість відвідує стоматолога тільки тоді, коли в них є стоматологічні проблеми. Виявляється, що безкоштовне стоматологічне обстеження в службі не обов'язково заохочує до профілактичних стоматологічних оглядів [19].

Серед військових Королівської Армії Таїланду було обстежено 2884 чоловіків у 12 з 21 цільових груп у провінціях Наратівас, Паттані та Яла, які добровільно взяли участь в опитуванні та розподілилися таким чином: 56 (1,9 %) офіцерського складу, 1076 (36,2 %) прапорщики, 1 560 (52,4 %) рядових і 192 (6,4 %) військових рейнджерів. Їх віковий діапазон був у межах від 19 до 58 років. Найбільш поширеними проблемами були: зубний біль / підвищена чутливість – 766 (32,4 %), карієс – 497 (21,5 %), неприємний запах із рота – 419 (18,3%), кровотеча ясен під час чищення зубів – 355 (15,4 %), і зруйновані зуби – 288 (12,5 %) [22, 24, 25].

За результатами обстеження 943 військово-службовці (віком 18-26 років) на базі стоматологічного кабінету медичного пункту 56 Гвардійського окружного навчального центру Західного військового округу (п. Сертолово-2, в/ч 20160) показали, що дефекти зубних рядів мали 36,48 % військовослужбовців із числа молодого поповнення. Дефекти зубних рядів нижньої щелепи виявлено в 17,60 %, тільки верхньої щелепи – у 9,23 % і поєднання дефектів зубних рядів верхньої і нижньої щелеп – у 9,65 % обстежених. Результати обстеження свідчать, що потребували зубного протезування 336 (35,63 %) військовослужбовців. Аналіз забезпеченості зубними протезами військовослужбовців із числа молодого поповнення виявив, що тільки у 18 осіб (1,90 %) було 23 зубних протези: 16 коронок поодиноких і 6 мостоподібних протезів, вони були хорошої якості з термінами виготовлення менше двох років і заміни не вимагали [3, 13].

Отже, аналіз джерел літератури та практика останнього часу показала, що серйозною проблемою залишається надання стоматологічної і, в тому числі, ортопедичної допомоги військовослужбовцям.

Висновки

1. Практично не вивчалися ці показники у молодих військовослужбовців строкової служби, не оцінювали їхньої думки щодо якості раніше наданої їм ортопедичної стоматологічної

допомоги до призову на військову службу або в процесі її проходження.

2. Зазначені показники не зіставлялися з даними, які отримані в ході обстеження в осіб до і призовного віку, а також у кадрових військовослужбовців.

3. Немає також конкретних пропозицій щодо організації ортопедичної допомоги військовослужбовцям у сучасних умовах.

Література

1. Алимский А.В. Показатели пораженности основными стоматологическими заболеваниями кадровых военнослужащих и нуждаемость их в различных видах специализированной помощи / А.В. Алимский, В.Г. Никоненко // Экономика и менеджмент в стоматологии. – 2007. – № 1 (24). – С. 471.
2. Буртова Ю.О. Оптимізація системи організації надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних сил України в сучасних умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук – 14.02.03 / Ю.О. Буртова. – Українська військово-медична академія. – К., 2007. – 18 с.
3. Врачебные нормативы диспансерного обеспечения лиц призывного возраста амбулаторной стоматологической помощью / А.Б. Белевитин, Г.И. Прохвятилов, А.М. Шелепов [и др.]. // Воен.-мед. ж. – 2010. – Т. 331, № 9. – С. 4-11.
4. Гребнев Г.А. Организация и совершенствование амбулаторной стоматологической помощи в вооруженных силах Российской Федерации в мирное время: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра мед. наук / Г.А. Гребнев. – СПб., 2009. – 36 с.
5. Камалов Р.Х. Стан та шляхи удосконалення стоматологічної допомоги в Збройних Силах України / Р.Х. Камалов, А.М. Лихота, В.Н. Белінський // Військ. мед. України. – 2001. – № 1. – С. 41-43.
6. Камалов Р.Х. Сучасний стан та перспективи розвитку організації надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України / Р.Х. Камалов, Ю.О. Буртова // Військ. мед. України. – 2004. – № 3-4. – С. 5-12.
7. Кафаров К.К. О нуждаемости военнослужащих в совершенствовании стоматологической помощи / К.К. Кафаров // Вестн. Росс. воен.-мед. академии. – 2015. – № 2 (50). – С. 179.
8. Медико-статистический анализ стоматологической заболеваемости и амбулаторно-стоматологической помощи в войсковом звене / А.М. Шелепов, Г.А. Гребнев, И.К. Солдатов [и др.] // Вестн. Росс. воен. – мед. академии. – 2014. – № 4 (48). – С. 208.
9. Никоненко В.Г. Изучение нуждаемости в ортопедической стоматологической помощи молодых военнослужащих срочной службы: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. мед. наук – 14.00.21 / В.Г. Никоненко. – М., 2008. – 27 с.
10. О совершенствовании амбулаторной стоматологической помощи военнослужащим из числа молодого пополнения / А.С. Климов [и др.] // Воен.-мед. ж. – 2013. – Т. 334, № 3. – С. 4-12.
11. О стоматологической заболеваемости офицеров запаса (в отставке): эпидемиологическое исследование. / Г.И. Прохвятилов, А.М. Шелепов, В.Ф. Черныш [и др.] // Воен.-мед. ж. – 2006. – № 12. – С. 17-21.
12. Попов А.П. Комплексное поликлиническое медико-социальное исследование заболеваний пародонта у военнослужащих / А.П. Попов, Е.В. Сдобнов, А.А. Цакоева // Воен.-мед. ж. – 2011. – № 5. – С. 70-71.
13. Прохвятилов Г.И. Характеристика стоматологической заболеваемости лиц призывного возраста / Г.И. Прохвятилов, Г.А. Гребнев, А.А. Сливкин // Вестн. Росс. воен.-мед. акад. – Прилож. – СПб. – 2009. – № 1 (25). – С. 236-237.
14. Сливкин А.А. Нуждаемость военнослужащих молодого пополнения в зубопротезной и ортодонтической помощи / А.А. Сливкин, Г.А. Гребнев, А.К. Йорданишвили // Институт стоматологии. – 2013. – № 1 (58). – С. 32-33.
15. Структура стоматологической заболеваемости военнослужащих различных профессиональных групп // Л.В. Васильева, И.И. Бородулина, Е.В. Филиппов [и др.] // Клиническая медицина, серия: Естественные и технические науки. – 2016. – № 2. – С. 73-77.
16. Тарараева Т.Ю. Оценка потребности в стоматологической помощи у военных пенсионного возраста (по результатам социологического опроса) / Т.Ю. Тарараева, А.В. Фомина // Вестн. РУДН, серия Медицина. – 2014. – № 4. – С.99-102.
17. Шелепов А.М. Роль врача-стоматолога войскового звена в охране здоровья военнослужащих Российской Федерации / А.М. Шелепов, И.К. Солдатов, М.Ю. Игнатов // Вестн. Росс. воен.-мед. академии. – 2014. – № 3 (47). – С. 160-163.
18. Badel T. Oral health of the Croatian Army recruits in 2001 / T. Badel, J. Keros, V. Jerolimov // Med Glas. – 2009. – Vol. 6 (2). – P. 256-260.
19. Borhan Jasmin Dental caries and oral health behaviour in the Malaysian Territorial Army Personnel / Jasmin Borhan, Jaafar Nasruddin // Arch Orofac Sci. – 2011. – № 6(2). – P. 59-65.
20. Campus G. Does smoking increase risk for caries? A cross-sectional study in an Italian military academy / G. Campus, M.G. Caletti, A. Senna // Caries Res. – 2011. – Vol 45 (1). – P. 40-46.
21. Chaffin J. Review of current U.S. Army dental emergency rates / J. Chaffin, D. Moss // Mil. Med. – 2008. – Vol. 173. – P. 23-26.
22. Hopcraft M. Dental caries experience in a young adult military population / M. Hopcraft, M. Morgan // Aust. Dent. J. – 2003. – Vol. 48 (2). – P. 125-129.
23. Moss D.L. Changes in dental classification during the first 4 years of military service / D.L. Moss, A. York, G. Martin // Mil. Med. – 2004. – Vol. 169. – P. 38-40.
24. Sirikarn Sutthavong DDS Oral Health Survey of the Military Personnel Deployed to the Southernmost Provinces of Thailand / Sirikarn Sutthavong DDS, Supak Ukritchon MSc, Ram Rangsin MD // J. Med. Assoc. Thai. – 2014. – Vol. 97 (Suppl. 2). – P. 60-67.
25. Sutthavong S. Oral health survey of military personnel in the Phramongkutklao Hospital / S. Sutthavong, S. Caengow, R. Rangsin // J. Med. Assoc. Thai. – 2009. – Vol. 92, Suppl. 1. – P. 84-96.

РАСПРОСТРАНЕННОСТЬ ОСНОВНЫХ СТОМАТОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ И НУЖДАЕМОСТЬ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ В ОРТОПЕДИЧЕСКОМ ЛЕЧЕНИИ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ)

Е.Е. Науменко, А.Б. Беликов

Резюме. С целью выяснения стоматологической заболеваемости органов ротовой полости у военнослужащих различных родов войск Вооруженных Сил проведен аналитический обзор литературы. Освещены вопросы актуаль-

ности проблемы, необходимости изучения особенностей клиники, диагностики, лечения и профилактики стоматологических заболеваний у этой категории с учетом условий и специфики их профессиональной деятельности. Доказана необходимость определения нуждаемости в ортопедическом лечении.

Ключевые слова: стоматологическая заболеваемость, военнослужащие, нуждаемость в ортопедическом лечении.

THE PREVALENCE OF MAJOR DENTAL DISEASES AND THE NEED OF THE MILITARY IN ORTHOPEDIC TREATMENT (REVIEW OF LITERATURE)

K.Y. Naumenko, O.B. Belikov

Abstract. To determine the incidence of the oral cavity diseases in the military of various branches of the Armed Forces, we carried out an analytical review of the literature. The questions of relevance of the problem, the need to study the peculiarities of clinic, diagnostics, treatment and prevention of dental diseases in this category are subject to the conditions and specifics of their professional activities. We have proved the necessity to determine the need for orthopedic treatment.

Key words: dental diseases incidence, the military, the need for orthopedic treatment.

Higher State Educational Institution of Ukraine “Bukovinian State Medical University” (Chernivtsi)

Рецензент – д. мед. н. О.І. Годованець

Buk. Med. Herald. – 2017. – Vol. 21, № 1 (81). – P. 211-214

Надійшла до редакції 05.01.2017 року